

Á FLANDRI

LESTRARBÓK

LESTRARRÁÐ!

Kæri nemandi

- Allir námsmenn þurfa að temja sér góðar námsvenjur.
- Hér eru góð ráð sem gætu hjálpað þér við lestur.

Áður en þú byrjar lesturinn

- Skoðaðu bókina vel, einnig myndir og ramma.
- Lestu efnisyfirlit og kaflaheiti.
- Um hvað fjallar bókin?
- Hvað veist þú um efnið?

Á meðan þú lest

- Finndu aðalatriðin.
- Skrifaðu hjá þér minnispunkta.
- Gott er að gera skýringarmyndir eða hugarkort.
- Spurðu um það sem þú skilur ekki, t.d. orð og orðasambönd.

Eftir lesturinn

- Rifjaðu upp það sem þú last.
- Veltu fyrir þér hvað eru aðalatriði og hvaða atriði skipta minna máli.
- Hugsaðu um það sem þú hefur lært og tengdu við það sem þú vissir áður.
- Reyndu að endursegja textann með eigin orðum.

Á FLANDRI

LESTRARBÓK
Ósk Vilhjálmsdóttir

Efnisyfirlit

Að leggja upp í ferð	3
Ævintýraeyjan	4
Á tveimur jafnfljótum	6
Kort og örnefni	8
Flakk og flandur	10
Út í veður og vind	12
Aðstoð	14
Matur er mannsins megin	16
Menning	18
Stígum varlega til jarðar	20
Hrakningar á Mosfellsheiði	22
Hugurinn ber mig hálfa leið	24
Verkefni	25
Orðskýringar	28

*Undirstrikuð orð eru útskýrð aftast í bókinni

Að leggja upp í ferð

Gangan er á enda, þú kemur þér vel fyrir í mjúku grasi, rjúkandi kakó komið í bollann og þú bitur fyrsta bitann af samlokunni. Útsýnið sem blasir við þér er stórkostlegt. Þú horfir á blá fjöll í fjarska, hvíta jökultoppa, mjúkar, grænar mosapúfur, svarta hraunfláka og hlustar á lækinn skoppa við hliðina á þér. Dregur andann djúpt og finnur ilm af birki og lynginu. Lygnir aftur augum og lætur þreytuna líða úr skrokknum ...

Hefur þú upplifað þetta? Að ljúka verkefni sem þú hefur stefnt að lengi og fundið ánægjuna við það að ná á áfangastað. Ferðalag er upphaf, miðja og endir en flest ferðalög byrja í huganum. Gaman er að láta hugann reika og láta sig dreyma um ókannaðar slóðir. Það er hressandi að skipta um umhverfi, sjá og heyra eitthvað nýtt. En fyrst er að kanna hvert hugurinn stefnir. Um leið og búið er að ákveða hvert skal halda hefst tilhlökkunartímabilið sem er bæði miklvægur og skemmtilegur hluti af undirbúningi fyrir sjálft ferðalagið.

Fyrir á öldum gekk fólk á milli bæja og landshluta. Að leggja land undir fót þýðir bókstaflega að leggja landið undir fótinn á sér; það er að segja að ganga eða fara í ferðalag.

Ævintýraeyjan

Við búum á eyju langt úti í Atlandshafi. Stundum er sagt að þeir sem búa á eyjum séu forvitnir og hafi meiri ferðaprán en aðrir. Hvort sem það er rétt eða ekki þá er meira mál fyrir eyjaskeggja að ferðast til annarra landa en fyrir þá sem búa á meiginlöndum. Þar liggja löndin saman og sums staðar er hægt að fara fótgangandi og akandi yfir landamæri.

Sumir ferðast oft til útlanda en innanlands og þekkja kannski lítið sitt eigið land. Það getur verið gaman að líta sér nær. Oft rekst maður á eitthvað sem reynist vera spennandi og það kemur á óvart hvað landið getur verið áhugavert og skemmtilegt.

Fáir jarðarbúar hafa upplifað norðurljós. Norðurljósin eru náttúruundur sem sumir koma sérstaklega til Íslands til að skoða.

Mörgum sem heimsækja Ísland finnst þeir vera komnir í furðuveröld. Hér er landið í stöðugri mótun og myndun. Ísland er eldfjallaeyja með hraunum, jöklum, fossum, söndum, hverum, heitum laugum, norðurljósum, sól og blíðu, roki og rigningu. Fólk ferðast langar leiðir til að kynnst þessari eyju og finnst hún einstök og alveg stórmerkileg. Það verður oft hrifið og undrandi yfir því hversu mikið við eigum af ósnortinni náttúru. Ísland er strjálbýlasta land Evrópu sem þýðir að það er miklu meira landrými fyrir hvern og einn en í flestum öðrum löndum.

Víða í borgum í öðrum löndum þarf fólk að ferðast lengi til að komast í tæri við náttúruna en á Íslandi er þessu öfugt farið. Hér er náttúran nálægt fólkinu. Það er auðvelt að komast í kynni við náttúruviðernin þar sem ekkert truflar augu og eyru annað en öræfakýrrðin. Hvar sem við búum á landinu er stutt út í náttúruna og á staði sem áhugavert er að kynnast betur.

Ímynd Íslands er nátengd náttúrunni, ósnortin náttúra hefur gert landið heimsþekkt. Á miðhálandinu eru t.d. stærstu ósnortnu náttúruviðerni Evrópu en slík svæði verða æ sjaldgæfari á jörðinni.

Mörgum þætti það eflaust erfitt að búa á hálandinu allan ársins hring. En á sumrin er magnað að ferðast þar um og finna fyrir kyngikrafti öræfanna. Fólk hefur ferðast um miðhálandið alveg frá landnámsöld. Þekktar þjóðleiðir yfir Kjöl og Sprengisand hafa verið vinsælar leiðir á milli landshluta en þær eru bara færar á sumrin.

Hekla er eitt frægasta eldfjall í heimi. Á miðöldum töldu margir að toppgígurinn á Heklu væri inngangurinn að helvíti. Hekla var á þeim tíma ímynd Íslands.

Á tveimur jafnfljóttum

Hvers vegna er fólk að ferðast?

Hvert langar þig til að fara?

Hvaða ferðamáti finnst þér spennandi? Fótgangandi, á reiðhjóli, í bíl, í rútu, á hestbaki eða í flugvél?

Ferðalagið er framundan, búið að finna ákvörðunarstað og tilhlökkunin er farin að segja til sín. Þá hefst undirbúningurinn fyrir alvöru. Það getur verið gott að skoða landakort og finna á netinu hagnýtar upplýsingar um svæðið sem um ræðir, t.d. hvers konar gisting er í boði, hvort svæðið sé hættulegt eða hvort auðvelt sé að fara um svæðið. Svo getur verið gott að spyrja þá sem hafa farið á sömu slóðir eða í svipuð ferðalög hvernig best sé að bera sig að og hvaða staði hafi verið spennandi að skoða.

Bakpokaferð

Margir kjósa að ferðast fótgangandi með allt sem til þarf á bakinu. Þannig er hægt að ferðast um frjáls eins og fuglinn og tjalda þar sem gaman er að vera, fá sér að borða og drekka þegar hentar, hvíla sig í tjaldinu þegar þreytan færist yfir, vakna við fuglasönginn og færa sig svo annað þegar áhugi er fyrir því. Jafnvel hætta að hugsa um hvað tímanum líður og leyfa sér að vera í takti við náttúruna. Þess konar ferðalög eru mikið ævintýri en það er eins gott að undirbúa sig vel.

Bakpokinn má alls ekki vera of þungur. Margir vigta það sem fer í pokann áður en lagt er af stað. Það er ekki ráðlegt að bera meira en sem nemur 1/3 af líkamsþyngd í slíkum ferðum.

Oft myndar fólk litla hópa og skiptir á milli sín byrðum. Einn tekur tjaldið, annar tekur súlurnar, sá þriðji tjaldhælana. Þrír ferðafélagar geta auðveldlega sameinast um einn pott og eldað sameiginlega. Það er ekki nauðsynlegt að hafa meðferðis þrjá potta. Þannig verður bakpokinn léttari og það skapast oft góð stemning og jákvæður ferðaandi þegar fólk deilir með sér búnaði og verkum.

Trússferð

Orðið trúss kemur úr gömlu íslensku sveitamáli. Trússið eru klyfjarnar eða farangurinn sem var þá bundinn á hest. Hestar sinna enn þessu hlutverki í hestaferðum en í annars konar trússferðum hafa bílar og kerrur yfirleitt tekið við af hestum. Mikil þægindi eru í því fólgin að fá farangur fluttan á milli staða, þá geta ferðalangar gengið á milli náttstaða án þess að bera þungar klyfjar. Það eiga ekki allir auðvelt með að bera allt dótið sitt á bakinu. Þegar komið er í náttstað biður dótið eftir ferðalöngum og þá er ekkert annað eftir en að slá upp tjaldbúðum eða koma sér fyrir í skála. Í trússferðum þarf ekki að huga eins nákvæmlega að þyngd farangurs.

Hvað þýðir íslenska
orðatiltækið
„að binda trúss sitt við“?

Hversu þungur mætti
bakpokinn þinn vera
ef þú værir að fara
í bakpokaferðalag
ef miðað er við að
þyngdin megi ekki
vera meira en 1/3 af
líkamsþyngd þinni?

Kort og örnefni

Á landakorti er landið með öllum sínum hólum og hæðum, ám og vötnum, fjöllum og fjöru flatt út og sett á blað. Þar má sjá örnefni, línur og alþjóðleg tákn. Þannig má túlka landslagið og lesa úr kortinu.

Í gamla daga voru líka búin til kort en þau eru ekki eins nákvæm og nútímakort. Þá voru ekki til eins góðar aðferðir til að mæla landið. Þjóðtrú og hindurviti blandaðist inn í kortagerð, oft með mjög skemmtilegum hætti.

Nútímakort eru afar nákvæm og gefa skýra mynd af því svæði sem þau sýna. Leiðsögumenn eru þjálfaðir í kortalestri og geta gengið um svæði sem þeir hafa aldrei ferðast um áður með því að styðjast við kort og áttavita. Á kortum eru alþjóðleg tákn sem sýna yfirborð jarðarinnar og línur sem sýna hæðarmismun.

Út frá þessum línur er hægt að átta sig á hvar fjöllin eru og hvar dalir, ásar og gil liggja í náttúrunni. Hver lína táknar ákveðna hæð yfir sjó og á hverju korti er fast lóðrétt bil á milli hæðarlínanna. Þannig má lesa halla landsins út frá bilinu á milli hæðarlína, því þéttari sem þær eru, því brattara er landið. Með æfingu lærist þannig að lesa yfirborð jarðar í þrívídd út úr tvívíðu landakorti. Öll landakort eru teiknuð í ákveðnum mæliskvarða til þess að lesandinn geti áttað sig á hvert hlutfallið er á milli

Göngufólkið var orðið þreytt, leiðsögumaðurinn sagði að það væru eingöngu 2 km eftir í beinni loftlínu. Ánægjustunur heyrðust í hópnum en mikið ofsalega gátu þessir 2 km verið langir. Hvernig ætli hafi staðið á því?

raunverulegra vegalengda á yfirborði jarðar og vegalengda á kortinu. Þetta þýðir að ef mælikvarðinn er 1:650 000 á kortinu þá er 1 cm jafnt og 6,5 km á yfirborði jarðar.

Þegar ferðast er um landið er gaman að velta fyrir sér örnefnum. Þau eru ólík eftir landshlutum og endurspegla gjarnan samband manns og náttúru. Sum örnefni vísa líka til líkamans enda minnir landslagið oft á vissa líkamsparta einsog til dæmis öxl, háls, síða, hryggur og tá.

Til hvers eru kort nytsamleg?

Hvernig væri að ferðast um ef við hefðum engin kort?

Skoðið gömul kort og berið þau saman við nútímakort.

Hvað eru örnefni? Hvernig verða þau til?

1. Hvaða örnefni þekkir þú?
2. Hvernig skýrir þú eftirfarandi örnefni?
 - Eiði, Höfði, Hveralækur, Laugar, Hvanná, Grjót, Dimmagil, Brimsnes, Hvítá
 - Sauðá, Hrútfell, Svínahraun, Lambafell, Hlöðufell, Kolgrafir, Vatnabúðir
 - Hattfell, Stórkonufell, Stóra-Grænafeall, Kirkjufell, Kattbekingur
 - Helgrindur, Heljarkambur, Ófærufoss, Örfæfajökull, Veiðileysufjörður,
 - Tröllkonuhlaup, Berserkjahraun
 - Grettisbæli, Eyvindarver, Þjófadalur
3. Mælifell – af hverju eru mörg Mælifell á landinu?

Flakk og flandur

Hér á árum áður ferðaðist fólk á milli staða fyrst og fremst af nauðsyn. Þetta var á meðan fólk lifði einfaldara lífi og lífsbaráttan var harðari. Fólk þurfti að fara í kaupstað að sækja vistir. Bændur fóru í leitir á haustin og það þurfti að flytja fé eða vistir á milli landshluta. Pósturinn ferðaðist um landið á hestbaki og þurfti að fara yfir jökla því jökulsárnar voru óbrúaðar. Þess vegna þurfti stundum að leggja leið sína um hálendið.

Á Íslandi voru fardagar einu sinni á ári en það voru ákveðnir dagar snemma á sumrin sem vinnufólki var leyft að flytjast á milli bæja. Þetta var kallað að vera í vistarböndum. Talað var um að leggjast í flandur og það gerðu helst flækingar og annað undirmálsfólk. En þetta hefur breyst mikið enda er lífsmáti fólks allur annar og samgöngur mun auðveldari en voru í þá daga.

Alþjóðleg hreyfing sem kallast á ensku „Slow travel“ hvetur fólk til að leita ekki langt yfir skammt heldur fara frekar yfir lítið landsvæði og skoða það nánar. Löngum ferðalögum í flugvélum og bifreiðum fylgir auk þess útblástur gróðurhúsalofttegunda. Hægt er að reikna út hversu mikið „mengunarspor“ eða „sótspor“ fylgja hverju ferðalagi. Þannig getur fólk valið sér ferðamáta sem mengar sem minnst. Á ensku er talað um „carbon footprints“.

Ferðalag á milli London og Barcelona kostar til dæmis mjög mismunandi sótspor. Sæti í lest skapar fæst en flugsætið flest.

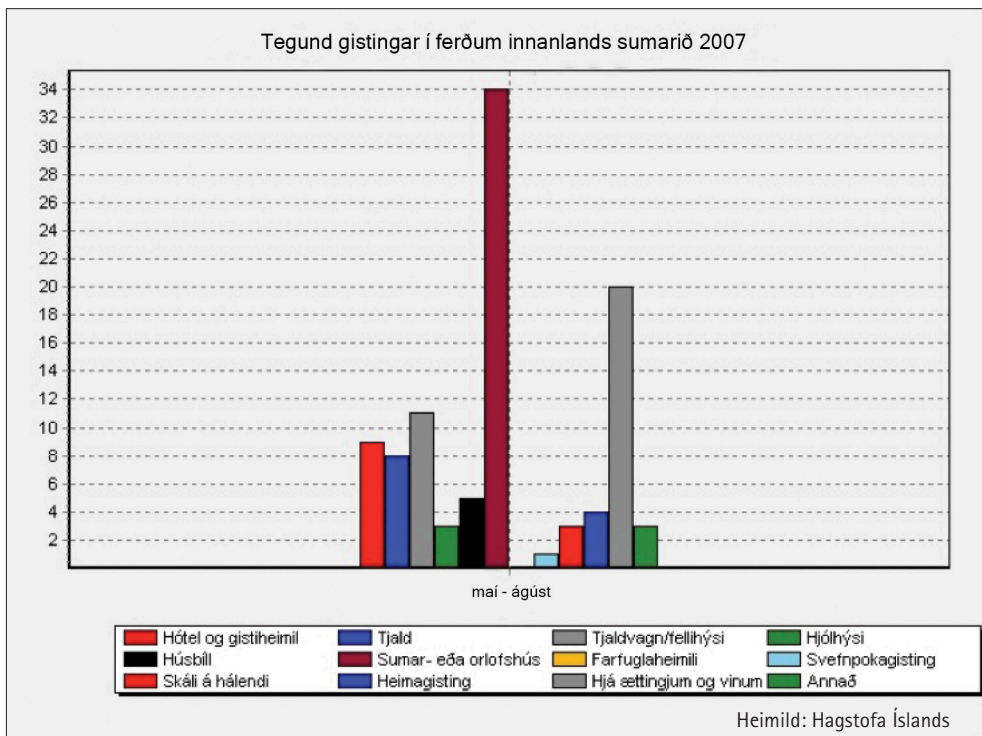
Hvað getur þú gert til að fækka sótsporum?

Flest fólk er í eðli sínu forvitið og mörgum finnst gaman að ferðast um öll heimsins höf. Ferðafólki sem heimsækir Ísland fjölgar stöðugt og Íslendingar hafa gjarnan verið þekktir fyrir að vera gestrisnir og taka vel á móti ferðamönnum. Á síðustu árum hefur gististöðum út um allt land fjölgað mikið, ýmis konar afþreying er í boði og önnur þjónusta sem þarf að vera til staðar fyrir ferðamenn. Þetta þýðir að sífellt fleiri vinna við ferðaþjónustu enda hún að verða ein mikilvægasta atvinnugrein landsins.

Hvað vilja ferðalangar upplifa? Hvað vilja þeir skoða? Þessu er svo sannarlega ekki auðsvarað. Mörgum sem koma til landsins finnst nauðsynlegt að sjá Gullfoss og Geysi. En það finnst ekki öllum, sem betur fer. Það er nauðsynlegt að við getum bent ferðalöngum á fjölbreytta og áhugaverða staði til að skoða og upplifa svo að ekki verði örtröð á vinsælustu ferðamannastöðunum. Hvaða staði langar þig til að skoða á Íslandi sem þú hefur enn ekki heimsótt?

Á töflunni hér fyrir ofan má sjá hvers konar gistingu íslenskir ferðamenn völdu sumarið 2007. Stærsta súlan sýnir að flestir dvöldu í sumar- eða orlofshúsum.

Hversu stór hluti ferðamannanna var það? Hvers konar gistingu völdu næst flestir? En færstir?

Út í veður og vind

Í gamla daga hafði fólk ekki sjónvarp og útvarp til að fylgjast með veðurfréttum en talað var um veðurglöggt fólk. Það var fólk sem kunni að lesa í skýin og vindáttir og hafði þjálfað sig í að geta spáð fyrir um veður.

Þegar við erum heima hjá okkur inni í hlýrri stofunni getur verið notalegt að heyra vindinn gnauða og regnið demba á þakinu.

Á ferðalögum skiptir veðrið hins vegar miklu máli og ferðalangar eru sífellt að taka huga að veðri. Sérstaklega ef ferðin snýst um útivist og náttúruskoðun.

Á Íslandi er allra veðra von og veðrið getur jafnvel breyst nokkrum sinnum sama daginn. Það skiptast á skin og skúrir og vindáttin er stöðugt að breytast. Þegar komið er upp til fjalla getur hitastigið dottið niður og meinlítill suddi breytist í kalda rigningu eða snjókomu.

Hluti af undirbúningi ferðalags er að fylgjast með veðurspánni. Það er kostur að geta hagað seglum eftir vindi og verið þar sem veðrið er best. Nákvæma veðurspá má m.a. finna á heimasíðu Veðurstofunnar á www.vedur.is Þar eru bæði staðarspár og spár yfir landið í máli og myndum. Textaspáin lýsir veðrinu mjög nákvæmlega.

Óvænt

Ferðalög eru óútreiknanleg. Það er sama hvað við undirbúum okkur vel, alltaf getur eitthvað óvænt komið upp. Þannig á það líka að vera. Við viljum vera opin fyrir hinu óvænta sem í flestum tilfellum er bara eitthvað skemmtilegt. En hið óvænta getur líka sett strik í reikninginn, það er eins gott að búa sig undir það. Einnig þeir sem þekkja svæðið vel og hafa ferðast um það áður.

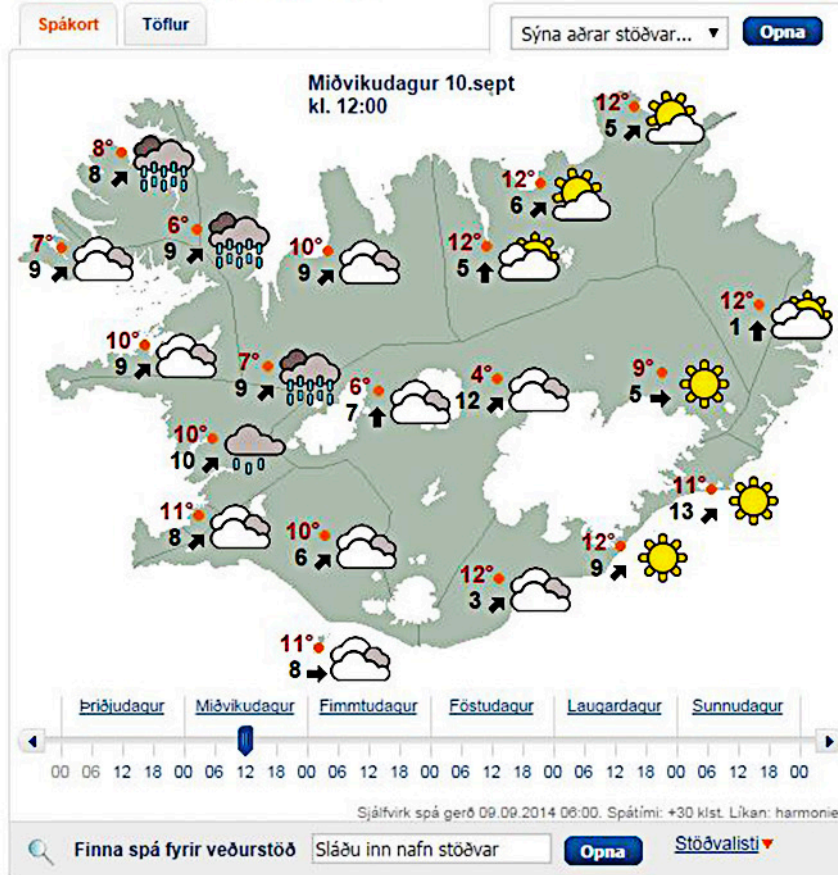

Hvað á að gera ef veðrið verður bandbrjálað?

Af hverju tala Íslendingar svona mikið um veðrið?

Hvernig er íslenskt veður frábrugðið veðri á meginlandi Evrópu, t.d. í Frakklandi eða á Spáni?

Staðaspár - Yfirlitsstöðvar

Textaspá fyrir allt landið

Veðurhorfur á landinu

Suðlæg átt, 5-10 m/s og dálítill rigning eða súld með kóflum, en þurrt að kalla NA-lands. Suðvestan 8-15 og skúrir eftir hádegi, hvassast á annesjum syðst og vestast, en hægara og léttir til A-lands. Fer að rigna í nótt, fyrst S-til, en vestlægari og víða skúrir á morgun. Hiti 10 til 18 stig í dag, hlýjast NA-til, en heldur svalara á morgun.

Spá gerð: 09.09.2014 08:40. Gildir til: 10.09.2014 18:00.

Hver er munurinn á veðrinu á Ísafirði og Egilsstöðum þennan dag sem kortið sýnir? Hvar er mesti vindurinn? En lægsta hitastigið?

Aðstoð

Slysin gera ekki boð á undan sér. Sá sem kemur að slysi getur hugsanlega bjargað mannlífi. En þá er mikilvægt að bregðast rétt við. Oft er það bara venjulegt fólk en ekki læknar sem koma að slysum og þá getur skipt sköpum að kunna til verka. Hægt er að sækja skyndihjálparnámskeið hjá ýmsum aðilum og er þá farið yfir hvernig bregðast á við ef slys ber að höndum.

SOS er alþjóðlegt neyðarkall sem þýðir HJÁLP. Það var ákveðið á alþjóðlegri ráðstefnu árið 1906. Stafirnir SOS voru valdir vegna þess að þetta eru einföld og skýr tákn og svo er líka auðvelt að muna þau. Svona er SOS táknað:

• • • — — — • • •

stutt, stutt, stutt, langt, langt, langt, stutt, stutt, stutt

Á Íslandi starfa hjálparsveitir sem sérhæfa sig í því að bjarga fólki sem lendir í vandræðum. Fólkið sem starfar með þeim er tilbúið nótt og dag til að fara af stað og hjálpa öðrum. Það fær ekki borgað fyrir þessa vinnu, því hjálparsveitirnar eru sjálfbóðaliðasamtök.

Hvaða hjálparsveit starfar í þínu nágrenni?

+ Neyðarskýli

Fyrsta **neyðarskýlið** var reist á Skeiðarársandi árið 1904 eftir að togari fórst þar árið áður. Skipverjarnir, sem voru tólf, komust allir lifandi í land en lágu úti á sandinum í ellefu sólarhringa og sumir dóu úr kulda. **Neyðarskýli** eru lítil hús, í skærum, appelsínugulum lit, sem standa víðs vegar um Ísland. Húsin eru ólæst og allir geta farið þar inn og fundið rúm, mat og talstöð. Tilgangur **neyðarskýlanna** er að bjarga fólki sem hefur lent í vandræðum. Stundum notar ferðafólk sem ekki er í nauðum stutt **slysavarnarskýlin**. Það allt í lagi ef fólkið borðar ekki matinn og gengur vel um.

Skelkuðum ferðamönnum komið til bjargar

2. júlí 2014

GISSUR SIGURÐSSON SKRIFAR:

Björgunarsveitarmenn úr hálandisvakt Landsbjargar komu skelkuðum erlendum ferðamönnum til aðstoðar við Langasjó í nótt. Fólksbíl rann í vatnselg út af þjóðveginum á Fljótsdalshéraði undir morgun og stórt skemmtiferðaskip með þrjú þúsund farþega hætti við að koma til Ísafjarðar í morgun vegna veðurs.

Ferðamennirnir tveir við Langasjó voru þó ekki lentir í alvarlegum vandræðum en voru skelfingu lostnir vegna veðursins og allra kringumstæðna. Þeir knúsuðu björgunarfólkið og trakteruðu með dýrindis súkkulaði að sögn Hafdísar Árnadóttur sem tók þátt í leiðangrinum. Vatn streymir enn inná veginum um fjallabak og eru þeir ófærir nema öflugum jeppum að sögn Hafdísar.

Ung kona missti stjórn á bíl sínum í miklum vatnselg á Fljótsdalshéraði undir morgun og valt bíllinn út af veginum. Hún meiddist ekki alvarlega,

Björgunarsveit að störfum

Mynd / ÓÓ

og tvær aðrar stúlkur, sem voru með henni, sluppu ómeiddar.

Mjög mikið rennsli mælist nú í flest öllum ám þar sem Veðurstofan hefur straummæla. Undir kvöld í gær varaði Veðurstofan við vatnavöxtum í ám á Snæfellsnesi, vestur- og suður af Langjökli, kringum Eyjafjalla- og Mýrdalsjökla og við sunnanverðan Vatnajökul.

Minna var um vandræði vegna veðursins en óttast var enda virðast margir ferðamenn hafa haldið kyrru fyrir í gær vegna slæmrar veðurspár. Það er líka afleitt sjóveður og er nú stormur á 13 af 17 spásvæðum umhverfis landið og fá skip á sjó.

Hvað er hægt að gera svo að allir ferðamenn fái upplýsingar um færð og veður?

Matur er mannsins megin

Á ferðalögum er mikilvægt að nærast vel ekki síst þegar líkamleg hreyfing er stór hluti af ferðalaginu. Það kannast flestir við að þegar maginn er tómur þá dvínar allt líkamlegt og andlegt úthald og einbeitingin minnkar. Góður og næringarríkur matur getur skipt sköpum í krefjandi ferðum.

Matseld í tjaldferð

Það er sérstök tilfinning sem fylgir því að elda mat undir berum himni sérstaklega þegar fólkið í hópnum er svangt. Þá verður líka nánast allur matur góður.

Þegar við ferðumst um með bakpoka þarf að huga vel að því sem sett er í pokann svo hann verði ekki of þungur. Ágætt er að vigta matvælin til að vera viss um að taka ekki of mikið með sér. Það er fyrst og fremst vökvinn sem er þungur, því minni vökví því léttari verður bakpokinn. Þurrmat er hentugur í slíkar ferðir s.s. þurrkaðir ávextir, harðfiskur, hnetur, núðlur, súpuduft, kakóduft, hrökkbrauð og haframjöl. Svo er mjög mikilvægt að finna tjaldstað nálægt læk. Nauðsynlegt er að hafa prímus og gashylki meðferðis sem og pott og pönnu, svo hægt sé að hita vatnið. Þegar komið er í náttstað er gott að byrja á því að hita vatn og leggja þurrmatinn í bleyti. Svo er notalegt að drekka góða súpu eða kakó þegar búið er að slá upp tjaldbúðum og koma sér fyrir á meðan kvöldmaturinn er undirbúinn.

Áður en lagt er af stað er nauðsynlegt að vera búin að skipuleggja matseldina mjög vel og búa jafnvel til matseðla fyrir alla ferðina. Það er einnig nauðsynlegt að hafa í huga hver farkosturinn verður. Er bíll með í för, er farið fótgangandi, á hestum eða á hjóli? Skömmu fyrir brottför er svo keypt í matinn og matvælum raðað í góð geymsluílát til að auðvelda flutning og geymslu á þeim.

Í stærri tjaldferðum er yfirleitt eldhústjald með þar sem er matreitt og aðstaða er fyrir hópinn að koma saman á kvöldin og halda kvöldvökur. Þá er allur eldhúsbúnaður hafður með; gasbrennari, pottar, pönnur, eldhúsáhöld, diskar, hnífapör og fleira.

Oft eru myndaðir matreiðsluhópar í upphafi ferðar sem skipta með sér verkum. Einn hópur eldar matinn, einn sér um að alltaf sé til nægt vatn, annar hópur þvær upp og gengur frá og svo skiptast hóparnir á. Það myndast oft mjög góð stemmning í þessum hópum.

Hvaða möguleikar eru til fæðuöflunar á því svæði þar sem þið búið? Er hægt að tína jurtir, fjallagrös eða ber?

Eru fiskar í vötnum og ám, fuglar, egg?

Fjallagrös eru holl og góð, það er hægt að búa til fjallagrasamjólk og skella kanilsykri út á. Hefur þú smakkað hundasúrur? Þær eru herramannsmatur.

Sveppatíminn fer í hönd í ágúst og sveppi má tína langt fram eftir hausti.

En mikilvægt er að þekkja muninn á sveppategundum þar sem sumir sveppir eru eitraðir.

Fíflablöð þykja herramannsmatur í Frakklandi. Á vorin er hægt tína fíflablöð og nota í salat. Þegar líður á sumarið verða þau beisk og ekki eins bragðgóð.

Ung hvönn sem ekki hefur blómgast er góð á bragðið. Hana má tína mjög víða og steikja eða borða hráa líkt og sellerí.

Menning

Öll ferðalög tengjast menningu á einhvern hátt. Á ferðalögum eru skynfærin opin og spennt, augu, eyru, munnur og nef geta varla beðið eftir að saga í sig það sem er nýtt og spennandi. En hvað er menning? Það fyrsta sem mörgum dettur í hug eru bókmenntir, tónlist og myndlist. En er menning ekki eitthvað miklu meira? Sumir segja að menning sé allt það sem maðurinn tekur sér fyrir hendur, bæði gott og slæmt.

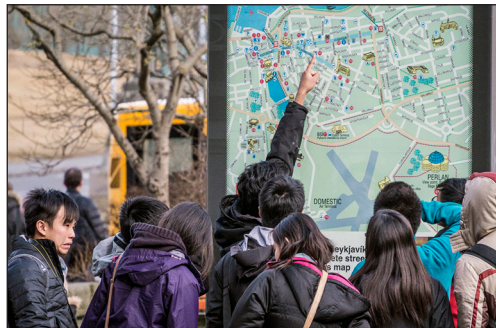

Hver fjölskylda skapar sína menningu. Það sama má segja um vinahópa, bekkinn þinn, skólann, landshlutann, landið og heimsálfuna. Á hverjum stað eru siðir og venjur sem hópurinn þekkir til og þannig er hægt að segja að ákveðin menning ríki í hverjum hópi fyrir sig.

Þegar erlent ferðafólk kemur til Íslands er það forvitið um lífið í landinu og vill kynnast menningunni þegar það ferðast um landið. Margir bændur bjóða upp á bændagistingu sem er vinsæl því mörgum finnst spennandi að fá tækifæri til að kynnast lífinu í sveitum landsins. Sumir hafa áhuga á álfum, draugum og tröllum, fuglum eða blómum. Aðrir hafa áhuga á náttúrufyrirbærum eins og eldfjöllum og jöklum. Svo eru þeir sem vilja kynnast íslenska hestinum, aðrir vilja prófa sundlaugarnar, smakka góðan mat, veiða silung eða skoða hella.

Þegar ferðast er í hóp er hentugt að blanda menningu og upplifun saman þannig að flestir finni eitthvað við sitt hæfi. En svo má líka skipuleggja þemaferðir sem verða til í kringum ákveðin áhugamál. Það má til dæmis ferðast á milli heitra lauga, skoða sögusvið vinsælla barnabóka eða þjóðsagna eða taka með sér liti og pensla og fara í listmálaraferð eins og margir frægir listamenn hafa gert í gegnum tíðina. Á meðan á ferðalaginu stendur skapar hópurinn sína menningu. Menningarlíf í ferðahópum er oft mjög skemmtilegt. Það er gömul hefð fyrir því að bjóða upp á andlega næringu á ferðalögum s.s. upplestur, segja frá eða syngja. Sumir taka með sér hljóðfæri og sönghefti í ferðalagið og skipuleggja kvöldvökur.

Mörg svæði á Íslandi tengjast sögum um álfa, tröll, drauga eða útilegumenn sem getur verið gaman að rifja upp. Það er skemmtilegt þegar einhver í ferðahópnum hefur fundið til sögur sem tengjast svæðinu og æfir sig í því að segja þær, bæði á meðan á ferðinni stendur og svo þegar komið er í náttstað.

Hvaða þjóðsögur, ævintýri, Íslendinga sögur, kvæði eða ljóð eru tengd ykkar svæði?

Hver landshluti hefur sín sérkenni.

- Hvernig er menningin þar sem þú býrð?
- Hver heldur þú að sé munurinn á menningu í sveitum, þorpum og borgum?
- Hvaða siðir og venjur eru í skólanum þínum?

Stígum varlega til jarðar

Við viljum ekki fara illa með náttúruna; landið, sjóinn, vatnið, andrúmsloftið og dýralífið. Óspillt náttúra er forsenda lífs á jörðinni og það er nauðsynlegt að passa vel upp á hana. Um allan heim hafa verið stofnuð náttúruverndarsamtök til þess að vernda náttúruna fyrir manninum.

En af hverju þarf að vernda náttúruna?
Hvað getum við gert hvert og eitt?

Það eru til nokkrar leiðir til verndunar. Friðun er ein aðferð. Svæði eru friðlýst ef þau þykja merkileg og einstök. Hraunfossar á Vesturlandi, Álfaborg á Borgarfirði eystra, Ingólfshöfði á Suðurlandi og Mývatn á Norðurlandi eru dæmi um staði sem eru friðlýstir. Að setja reglur er önnur góð aðferð. Náttúruverndarlög sem alþingi setur eru dæmi um slíkar reglur.

Á Íslandi eru fornar þjóðleiðir sem liggja þvers og kruss um landið. Stundum er land í einkaeign og þá geta eigendur bannað fólki að ferðast um það. En til er almenningsréttur sem segir að allir eigi rétt á að ferðast meðfram sjó og vötnum. Hálendi Íslands hefur verið skilgreint sem þjóðlenda sem þýðir að allir eiga rétt á að ferðast um hálendið.

Áður fyrr var mjög algengt að fólk æki utan vega og skildi eftir sig sár í landinu sem voru mjög lengi að gróa. Núna er bannað að aka utan vega og slóða og fólk er sektað ef það brýtur af sér. En sumum finnst fátíðlegt að banna fólki að ferðast um landið sitt eins og því sýnist.

Hvað finnst þér?

Sigríður Tómasdóttir (1871–1957) barðist gegn því að Gullfoss yrði virkjaður til að framleiða rafmagn og tókst að bjarga fossinum. Hún er brautryðjandi í náttúruvernd.

Sjálfbær þróun

*„Þú hefur ekki fengið landið til eignar frá foreldrum þínum;
þú hefur það að láni frá börnum þínum“.*

(orðatiltæki frá Kenía)

Sjálfbær þróun er ævaforð hugsun sem snýst um að að eyðileggja ekki jörðina fyrir komandi kynslóðum. Stundum er talað um jafnrétti kynslóðanna. Sjálfbær þróun boðar að vistfræði, efnahagur og samfélag séu alltaf í jafnvægi. Hvað er átt við með því? Af hverju þurfum við að hugsa um sjálfbæra þróun í sambandi við ferðalög?

Sums staðar er gróðurþekjan á Íslandi svo viðkvæm að hestar og fótgangandi geta líka valdið skemmdum.

Hvers vegna er náttúruvernd mikilvæg?

Hvaða fleiri leiðir detta ykkur í hug til að vernda náttúruna?

Hrakningar á Mosfellsheiði

Flestum finnst gaman að hlusta á fólk sem kann að segja sögur. Á ferðalögum skiptir það einnig máli að segja skemmtilega frá því sem fyrir augu ber og það er einnig áhugavert að hlusta á krassandi sögu sem hefur gerst á þeim slóðum sem ferðast er um. Þannig fá ferðalangar að skyggjast aðeins inn í líf og hugarheim fólksins sem lifði þar fyrr á tímum. Hér er frásögn af mönnum frá því um miðja nítjándu öld sem lentu í hrakningum rétt við Þingvelli.

Það var fjórtán manna hópur sem lagði af stað fótgangandi frá Þingvöllum áleiðis yfir Mosfellsheiðina snemma vors árið 1857. Þeir höfðu ráðið sig á vertið við Faxaflóann og höfðu komið sér saman um að vera í samfloti yfir heiðina. Mennirnir lögðu af stað frá Kárastöðum um morguninn, veðrið var gott, logn og það hafði snjóað töluvert. Ferðin gekk vel í byrjun en þegar komið var upp á heiðina skall á norðan bylur og ætluðu þeir að reyna að komast í sæluhús sem stóð við svokallaðar Þrívörður.

En þeir villtust og þreytan fór að segja til sín. Þegar leið á daginn fór að draga úr krafti og þrótti mannanna og þeir voru orðnir mjög kaldir og hraktir. Ákváðu þeir að grafa sig í fönn og skýla sér með farangrinum sem þeir báru með sér, bíða veðrið af sér og sjá hvort ekki

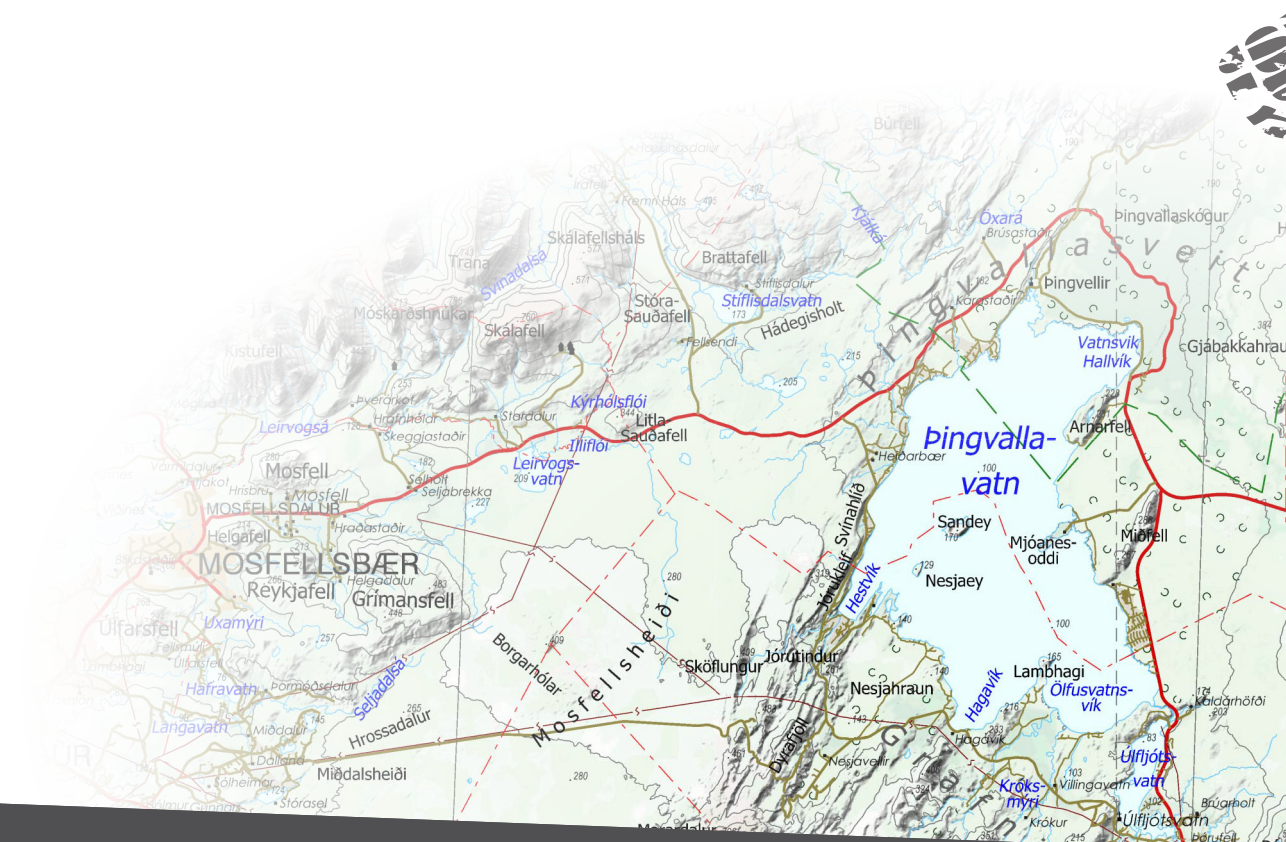
lygndi. Þegar líða tók á nóttina vildu nokkrir halda áfram og reyndu að koma félögum sínum á fætur. Þá hafði einn örmagnast og dáið vegna kulda og þreytu. Eftir töluvert erfiði og áreynslu við að grafa samferðamennina upp úr snjónum var ljóst að einungis níu gátu gengið, aðrir voru of máttlitlir til að halda ferðinni áfram og urðu þeir eftir á heiðinni. Ekki leið langur tími þar til að einn þeirra sem hafði haldið af stað komst ekki lengra og lést í höndum félaga sinna.

Á endanum komst hópurinn til byggða og gat látið vita af þeim sem eftir voru í kafaldsbyl og brunagaddi á heiðinni. Fóru bændur í nágrenninu að leita þeirra fótgangandi og á hestum. Fundu þeir tvo með lífsmarki en þeir létust á leiðinni. Af þeim fjórtán sem lögðu af stað komust átta lífs af. Hinir urðu úti.

Þrátt fyrir að frásögnin af þessum mönnum sé gömul má læra ýmislegt af henni. Á þessum tíma var búnaður mannanna þungur, fatnaðurinn var sennilega ekki vatnsheldur og ekki víst að þeir hafi einu sinni átt almennilegan skófatnað heldur jafnvel verið í skinnskóm. Þetta voru hraustir menn og ýmsu vanir og sennilega ekki fundist mikið mál að ganga yfir heiðina til að draga björg í bú fyrir fjölskylduna. En þeir urðu að lúta í lægra haldi fyrir kröftum náttúrunnar.

Ferðalangar nú á dögum hafa betri möguleika á því að forðast kulda og vætu. En það má aldrei vanmeta náttúruna og þau öfl sem þar ráða. Það er sama hversu góðan fatnað við eigum eða góð tæki það þarf alltaf að hafa varann á, fylgjast með veðurspám og hlusta á varnaðarorð.

Hvað heldur þú að það séu margir kílómetrar frá Kárastöðum og í Mosfellsdal þangað sem mennirnir komust að lokum?

Hugurinn ber mig hálfa leið

Við erum jafn misjöfn og við erum mörg en ólíkir eiginleikar og þarfir fólks koma hvergi eins skýrt fram og á ferðalögum. Sumir eru morgunhressir, aðrir morgunsvæfir. Sumir vilja fara hratt yfir á meðan aðrir vilja gefa sér góðan tíma t.d. til að skoða blóm eða fylgjast með fuglum. Sumir eiga auðvelt með samskipti og vilja tala allan daginn, aðrir vilja helst þegja. Svo eru þeir sem vilja hafa allt skipulagt á meðan aðrir vilja láta hlutina ráðast.

Það segir í gamalli þulu eftir Theódóru Thoroddsen að hugurinn beri okkur hálfa leið í heimana nýja. Það er vissulega rétt. Gaman getur verið að láta sig dreyma um skemmtilegt ferðalag, skoða myndir frá fjarlægum stöðum og óska sér þess að leggja af stað í draumaferðina.

En skemmtilegast er þó að geta skipulagt og undirbúið ferðalag og leggja af stað. Koma svo heim með skemmtilegar minningar sem hægt er að rifja upp og upplifa með öðrum. Ert þú til í svolítið flandur?

Verkefni

RITUN / SKIPVLAGNING

1. Finnið upplýsingar og skrifið um eftirfarandi: Þjóðleiðir, Fjallferðir, Göngur, Leitir.
2. Ýmis orðatiltæki eru til sem tengjast gönguferðum og ferðalögum frá því fyrr á tímum. Skoðaðu t.d. orðatiltækið að heltast úr lestinni – hvað heldur þú að það þýði?
3. Hvaða orð tengjast ferðalögum/útilegu? Skrifaðu upp orðalista.
4. Finnið ljósmyndir af 2-3 örnefnum í næsta nágrenni þínu og útskýrið fyrir bekknum af hverju þið haldið að staðurinn hafi fengið þetta nafn.
5. Skrifaðu stutta lýsingu á uppáhaldsstaðnum þínum á Íslandi og segðu frá í bekknum.
6. Hver eru helstu sérkenni árstíðanna á Íslandi? Hvað er spennandi að skoða á vorin, sumrin, haustin eða um vetur? Skrifaðu stutta frásögn.
7. Skipulegðu stutta hálendisferð og skrifaðu leiðarlýsingu í máli og myndum.
8. Veldu þér svæði og skrifaðu um það (u.þ.b. 200 orð).
 - Vestfirðir
 - Reykjanes
 - Hálendið
 - Snæfellsnes
 - Norðurland
 - Austfirðir
 - Suðurland
9. Þú ert gestgjafinn, settu þig í spor þeirra sem heimsækja sveitarfélagið þitt. Skipulegðu 3ja daga ferðalag fyrir jafnaldra þína frá Íslandi, Grænlandi eða Spáni.

UMRÆÐUR / SKOÐANASKIPTI

1. Hvað finnst þér sérstakt við íslenska náttúru?
2. Hvernig er ykkar landshluti frábrugðinn öðrum landshlutum?
3. Hvaða staði langar ykkur að skoða á Íslandi sem þið hafið ekki séð áður?
4. Hvaða staðir í nágrenni ykkar eru áhugaverðir? Af hverju?
5. Veltið fyrir ykkur Hvaða orð væri hægt að nota á íslensku í staðinn fyrir „slow travel“ og „carbon footprint“. Eru til góð orð eða þurfið þið að búa til ný?
6. Segðu frá ferðalagi sem þú fórst í. Hvað kom á óvart?
7. Hvaða matur gæti talist séríslenskur?
8. Hvað er ósnortin náttúra? Er mikilvægt að vernda hana? Af hverju?
9. Hvað er sjálfbær ferðaþjónusta?
10. Hvað getur þú gert til að stuðla að sjálfbærri þróun?

SKÖPVN

1. Vinnið saman tvö til þrjú í hóp. Finnið eins mörg ólík orð og þið getið sem lýsa íslenskri veðráttu t.d. regni, vindi og snjókomu. Veljið 10–15 orð úr listanum og búið til ljóð, örsögu eða stutta sögu og notið öll orðin sem þið völduð.

Veldu 2 eða 3 verkefni.

2. Skrifaðu samtal ferðafólksins sem lenti í hrakningum í bílnum áður en björgunarfólkið kom því til aðstoðar.
3. Skrifaðu samtal ferðafólksins þegar það hittir björgunarfólkið. Hafðu samtölin á íslensku.
4. Skrifaðu trölla- eða draugasögu sem tengist landsvæðinu þínu eða næsta nágrenni. Þú getur nýtt þér ornefni í nágrenninu og jafnvel einhvern dularfullan atburð sem hefur gerst og haft hann með í sögunni.

SAMVINNA

1. Finnið út hvaða tækni björgunarsveitir nota til að leita að fólki sem hefur villst og útskýrið fyrir bekkjarfélögunum.
2. Búið til matarlista fyrir 6 manna hóp í 3ja daga tjaldferð. Farið út í næstu búð með matarlistann og kannið verðið. Hvað kostar maturinn í ferðina á hvern ferðamann?
3. Finnið hópeflisleik sem hristir hópinn saman og leggið fyrir bekkjarfélagana.

Orðskýringar:

3 **hraunfláki:** hraunbreiður, stór svæði þakin hrauni

að lygna augunum: að loka augunum rólega

4 **eyjaskeggjar:** íbúar á eyju

meginlönd: lönd sem liggja saman og eru aðgreind með landamærum

strjálbýlt: fáir íbúar sem búa á stóru svæði

5 **að komast í tæri við:** að komast í snertingu við, tengjast

þjóðleið: alfaraleið, leið sem oft er farin

6 **á tveimur jafnfljótum:** vera fótgangandi

7 **klyfjar:** byrðar, baggi sem var bundinn á hesta í gamla daga

náttstaður: gististaður

8 **örnefni:** heiti á t.d. fjöllum, ám, heiðum og öðrum náttúrufyrirbrigðum

hindurvitni: hjátrú, eitthvað sem einhver trúir á en þykir ekki trúverðugt

10 **vistir:** birgðir af mat

leitir: fjárleitir, smölun kinda á haustin

fardagar: vinnufólk fluttist á milli staða á fardögum, sem voru þrír eða fjórir dagar í byrjun sumars

vistarbönd: það var lagaleg skylda fólks í gamla daga að vera í vist eða vinnu hjá bændum. Allir urðu að hafa ákveðinn samastað

flandur: flakk, stefnulaust ferðalag

undirmálsfólk: þeir sem minna mega sín, hafa orðið undir í lífsbaráttunni á einhvern hátt

að leita ekki langt yfir skammt: að leita á röngum stað, að fara ekki of langt til að leita einhvers, það gæti leynst nær en mann grunar

11 **afþreying:** eitthvað sem gert er til að styttu sér stundir eða til skemmtunar

12 **gnauða:** niða, væla

að haga seglum eftir vindi: að haga sér eins og aðstæður leyfa

14 **að skipta sköpum:** að vera mjög mikilvægt

15 **skelkuð/skelkaður:** hrædd/hræddur

vatnsgur: mikil bleyta eða vatn sem flæðir fram

traktera: (sletta úr dönsku) að bjóða upp á eitthvað

afleit(ur): mjög slæm(ur)

16 þurrmat: þurrkaður matur sem hægt er að fá t.d. í útivistarverslunum, matur sem inniheldur lítinn eða engan vökva t.d. korn og kornvörur

17 farkostur: farartæki

fjallagrös: eru fléttutegund, algeng í fjalllendi. Fjallagrös þykja holl og hafa verið notuð til lækninga

20 forsenda: skilyrði, ástæða

að friðlýsa: banna að hreyfa við t.d. náttúru eða fornminjum á ákveðnu svæði sem er friðlýst

brautryðjandi: sá/sú sem ryður brautina, byrjar á einhverju nýju

21 gróðurþekja: gróðurlag, þekja: þak

22

hrakningar: að hrekjast í vondum veðrum á landi eða sjó

vertíð: ákveðinn tími ársins þegar sjómenn stunda fiskveiðar

fönn: snjór

að örmagnast: að gefast upp

kafaldsbylur: snjóbylur, mikil snjókoma og stormur á sama tíma

brunagaddur: mikið frost

að verða úti: að deyja utanhúss úr kulda og þreytu

23

að lúta í lægra haldi: að tapa eða verða undir í baráttunni

að hafa varann á: að vera á varðbergi, að taka vel eftir

ISBN: 978-9979-0-1858-2

© 2014 Ósk Vilhjálmsdóttir

Rétthafar ljósmynda:

Dreamstime: bls. 3 Otmar Winterleitner, bls. 4 Ingvar Bjork, bls. 5 e.t.h. Martín Zalba Ibanez, n.t.v. Derwuth, n.t.h. Naten, bls. 6 Chuyu, bls. 7 t.v. Anduca, bls. 12 Marco Zampieri, bls. 20 Hannu Viitanen, bls. 30 Pytyczeh

Shutterstock bls. 7 t.h. LongQuattro, bls. 10 Jeannette Katzir Photog, bls. 16 Jacetan, bls. 17 Loganban, bls. 18 e. Smandy, n.e. Roza, n.n. Bob Kloskowski, n. Macsim, bls. 23 Rcaucino

bls. 5 e.t.v. Námsgagnastofnun, n.t.h. Brynhildur Ólafsdóttir/ferðafélag barnanna

bls. 8-9 og 23 Landmælingar Íslands

bls. 10 efst Ljósmyndasafn Reykjavíkur, ljósmyndari óþekktur

bls. 11 Skilti fengin af heimasíðu Vegagerðarinnar

bls. 12 Brynhildur Ólafsdóttir/ferðafélag barnanna

bls. 13 Skjámynd fengin af heimasíðu Veðurstofu Íslands

bls. 15 mbl/Ómar Óskarsson

bls. 18 mbl/Kristinn Ingvarsson

bls. 19 t.v. Brynhildur Ólafsdóttir/ferðafélag barnanna, t.h. mbl/Ómar Óskarsson

bls. 20 Merki Sjálfbæðiliðasamtaka um náttúruvernd og Náttúruverndarsamtaka Íslands birt með leyfi samtakanna.

bls. 21 Einar Guðmann

bls. 22 Þórgnýr Dýrfjörð

bls. 24 Brynhildur Ólafsdóttir/ferðafélag barnanna

bls. 30-31 Þórður Marelsson

Ritstjórar: Sigríður Wöhler og Harpa Pálmadóttir

Málfarsyfirlestur: Ingólfur Steinsson

Hönnun og umbrot: Námsgagnastofnun

Prentvinnsla: Ísafoldarprentsmiðja ehf. – Umhverfissvottuð prentsmiðja

1. útgáfa 2014

Námsgagnastofnun

Kópavogi

Bók þessa má ekki afrita með neinum hætti, svo sem með ljósmyndun, prentun, hljóðritun eða á annan sambærilegan hátt, að hluta eða í heild, án skriflegs leyfis höfundar og útgefenda.

TIL NEMENDA

Þessi bók er eign skólans og þú hefur hana að láni. Bækur eru dýrar og því mikilvægt að farið sé vel með þær. Gættu þess vel að skrifa ekki í þessa bók.

Gættu þess vel að skrifa ekki í þessa bók.
Svaraðu öllum skriflegum verkefnum í vinnubók.

..... Skóli			Bók nr.	
			Tekin í notkun	
Nemandi/bekkur	Útlán: (dags.)	Ástand	Skil: (dags.)	Ástand

- 1) Nafn nemanda skal greinilega skrifað í líurnar hér að ofan.
- 2) Ástandi bókar við útlán og skil skal lýst þannig:
N: ný bók, G: gott, S: sæmilegt, L: lélegt.

HEIMUR
Í HENDI

Á FLANDRI

Á flandri er í flokki lestrarhefta fyrir nemendur á miðstigi. Efnið tekur mið af áhugamálum nemendanna. Heftið fer með lesendur á flakk um landið og fjallað er m.a. um veðurfar, ferðaþjónustu og sjálfbærni. Aftast í heftinu eru orðskýringar og fjölbreytt verkefni sem tengjast efni bókarinnar.

Höfundur bókarinnar er
Ósk Vilhjálmsdóttir.

m MENNTAMÁLASTOFNUN
40619

